

Meten is weten en hopelijk de start van veel mooi onderzoek!

Maurice La Haye & Marcel Schillemans

Zoogdiervereniging, Postbus 6531, NL-6503 GA Nijmegen, e-mail: maurice.lahaye@zoogdiervereniging.nl

Kees Canters vraagt in zijn bijdrage 'Meten is weten? De techniek, de overheid en het door-geslagen tellen voorbij!' (p. ... van deze *Lutra*) aandacht voor het, in zijn ogen, door-geslagen 'meten', wat niet zou leiden tot 'weten'. Als landelijke coördinatoren van diverse meet-netten (MLH & MS) en overall projectleider (MS) van het Netwerk Ecologische Monitoring Zoogdiermonitoring (NEM), voelen wij ons natuurlijk aangesproken door het commentaar van Canters. Op het eerste gezicht lijkt Canters een punt te hebben, het gebruik van het motto van Kamerling Onnes dient niet licht-zinnig gebruikt te worden en te verwateren tot 'meten is weten'. En ja, het NEM biedt niet direct de ruimte om te komen tot 'weten' na het 'meten', maar de resultaten van het NEM worden op ongelooflijk veel manieren gebruikt om te signaleren en als startpunt te dienen voor gedetailleerd onderzoek of noodzakelijke beschermingsacties. Wij zien het NEM als een objectieve basis waarop voortgeborduurd kan (en in sommige gevallen: moet) worden. Het aangehaalde voorbeeld van de vleermuismonit-ring in stedelijk gebied is ons niet in detail bekend, maar de andere voorbeelden zijn herkenbaar of herleidbaar en de praktijk is ons inziens toch anders dan geschetst.

Om met de hazelmuisnestenmonitoring te beginnen. De resultaten van de tellingen laten zien dat de hazelmuis heeft geprofiteerd van genomen beheer- en beschermingsmaatregelen. Transecten waar het slecht lijkt te gaan

op basis van de aantallen getelde nesten krij-gen extra aandacht van de beheerder, met wie intensief wordt overlegd, en ook de tellers hel-pen jaarlijks tijdens een werkdag in de winter om een transect met achterstallig beheer aan te pakken. Hiermee wordt niet direct de ecologie van de hazelmuis ontrafeld, daarvoor is lang-jarig en zeer intensief onderzoek noodzakelijk. Onderzoek dat bijvoorbeeld direct over grens in Vlaanderen plaatsvindt door collega Goe-dele Verbeylen. Ondanks de honderden uren veldwerk zijn de jaarlijkse schommelingen in de aantallen hazelmuizen nog steeds niet een-duidig verklaard. Dankzij de monitoring in het kader van het NEM is echter wel duidelijk dat de oostelijke populatie hazelmuizen (van het Vijlenerbossen-complex) heeft geprofiteerd van het uitgevoerde beheer, terwijl de weste-lijke populatie sterk achterblijft. Voldoende input voor de terreinbeheerder om daar vol in te zetten op versterking van de habitat.

En de nestgegevens dan? Waarom worden die niet meer genoteerd? In de praktijk blijkt dat hoe meer de vrijwillige tellers moeten note-ren, hoe lager de deelname aan het meetnet. Bovendien interpreteert elke teller er lustig op los, waardoor de onderlinge vergelijkbaarheid van de data sterk tegenvalt. Al met al te weinig reden om jaar na jaar de extra gegevens te blij-ven vragen.

En het meetnet *Bubo*, het inventariseren van lege uurhokken op bunzing en boom-marter met behulp van wildcamera's? Kan

dat niet efficiënter door bijvoorbeeld verkeersslachtoffers langs wegen te gaan zoeken? Of zoals Canters voorstelt door gericht langs de grens te gaan zoeken? Nou nee, verkeersslachtoffers worden al massaal ingevoerd door waarnemers, een prachtig voorbeeld van *citizen science*. Het meetnet Bubo richt zich op die gebieden waar de soort wel wordt verwacht, maar (nog) niet is waargenomen. Het meetnet Bubo draait nu twee jaar en heeft inmiddels zijn waarde bewezen. In veel gebieden blijken boommarters te leven, zelfs midde in Noord-Brabant en bovendien worden ook tal van andere zoogdieren door de wildcamera's 'betrap't'. Zo werd dankzij Bubo de otter herontdekt in het Naardermeer en het lijkt er toch echt op dat de bunzing in grote delen van Nederland zeer schaars is geworden. Deze aandacht voor wildcamera's heeft bovendien geleid tot de versnelde ontwikkeling van Agouti, het fotooverwerkingssysteem dat is ontwikkeld door een consortium van Wageningen Universiteit, Natuurpunt, Silvavir en de Zoogdierverseniging. Dankzij Agouti wordt straks een ongekende extra bron van data aangeboord en kunnen onderzoekers zich straks uitleven op de reeksen met foto's die hopelijk ingestuurd worden.

Dan de vleermuismonitoring. Schommelingen in de tellingen van de ingekorven vleermuis in Zuid-Limburg hebben geleid tot een specifiek inventarisatieonderzoek om meerdere verblijfplaatsen te zoeken (en deze zijn ook gevonden). Vervolgens werd duidelijk door ook deze verblijven op te nemen in het NEM Zoldertellingen-meetnet, dat er sprake is van wisselend gebruik van verschillende verblijven. En dat leidde weer tot een beter begrip over hoe we die verschillende verblijven dan kunnen beschermen en hoe we het draagvlak onder de, vaak particuliere, eigenaren van de gebouwen kunnen vergroten (met daarop volgende acties). Een mooi voorbeeld van hoe een stukje ontrafelde ecologie als gevolg van tellingen kan leiden tot een betere bescherming. Nog een voorbeeld. Tijdens wintertellingen bleek dat het aantal overwin-

terende baardvleermuizen in Drenthe sterk terugloopt. Reden om aan de bel te trekken en een serie onderzoeken te starten om te achterhalen wat hiervan de oorzaak is (of wat de oorzaken hiervan zijn). Daarvoor werden ook weer gegevens van andere tellingen gebruikt. 'En passant' werd (en wordt) de ecologie van de baardvleermuis verder onderzocht. Helaas blijkt het vervolgens uitermate moeizaam om budget te krijgen voor het gewenste verdiepende onderzoek. Zelfs in het geval waarbij de aantallen overwinterende dieren van ca. 1200 zijn gedaald tot minder dan 150 individuen, een achteruitgang van meer dan 80%. De betrokken onderzoekers, vrijwilligers en andere belanghebbenden hebben met een zeer beperkt budget de casus uitgebreid geanalyseerd en zijn druk doende met onderzoek, maar zelfs met de meest moderne technieken (batloggers, temperatuurloggers en minuscule zendertjes om de dieren te volgen) is het nog niet gelukt een definitieve verklaring te vinden.

En wat te denken van de analyse over hoe snel, nieuw gebouwde winterverblijven worden ontdekt en in gebruik genomen? Een combinatie van tellingen leidt tot het inzicht dat dat vaak lang duurt (met een indicatie van de 'gewenningstijd') en dat er verschillen tussen soorten zijn. Dit is belangrijk om te weten wanneer we vervangende winterverblijven aanleggen.

Een aantal vleermuissoorten (zoals gewone dwergvleermuis en laatvlieger) zijn notoir moeilijk te tellen en trends voor die soorten ontbreken. Gaat het goed of slecht met ze? Moeten we ons zorgen maken en actie voor (verdere) bescherming ondernemen, of zouden we die energie (en ook geld) beter elders voor kunnen inzetten? Na consultatie van buitenlandse collega's, uitgebreid literatuuronderzoek naar methoden, verschillende pilots om een en ander uit te testen, is een relatief nieuw meetnet ontworpen: NEM Vleermuistransecttellingen. Bepaald niet zonder nadenken.

Om samen te vatten. Het NEM heeft zijn

waarde in de afgelopen jaren meer dan bewezen. Dankzij het NEM is een robuust meetnet ontstaan waar vele honderden vrijwilligers, *citizen scientists*, met veel plezier hun waarnemingen aan doorgeven. De overheid op haar beurt gebruikt deze tellingen om haar beleid te evalueren en de Zoogdierverseniging om aandacht te vragen voor soorten die een negatieve ontwikkeling laten zien, zoals de baardvleermuis in Drenthe. En om vervolgonderzoek te stimuleren. Door het 'meten' wordt duidelijk dat er nog en en ander aan het 'weten' schort. En juist vanwege het 'strakke' meten, kan een kennislacune of trend niet makkelijk worden genegeerd.

Wij denken dat het 'weten' dat Kees Canters nastreeft een ander 'weten' is dan het 'weten' wat het NEM nastreeft. Het NEM streeft een 'basisweten' na, waarop vervolgens de verdiepende vragen verder uitgewerkt kunnen (en moeten!) worden.

Het NEM meetnet zoogdieren is voor de vele betrokkenen, tellers, onderzoekers en lokale coördinatoren een bron van inspiratie en kennis. Het draagt ook bij aan 'capacity building'

en draagvlak en daarmee al aan bescherming. Voor de financier, de overheid, is het een prachtig instrument om in te zetten. Het is onze stellige overtuiging dat de resultaten op termijn zeker ook gaan leiden tot weten, maar in het huidige tijdsgewricht van 'feiten zijn ook maar een mening' zal dat nog een hele opgave worden. Laten we daarom vooral doorgaan met tellen en samen de vragen stellen die we van belang vinden en, met als basis de niet te negeren harde gegevens, mogelijkheden voor verder onderzoek creëren. Het is wrang om te constateren, maar de onderzoek(st)er die haar/zijn hele carrière kon wijden aan het bestuderen van één soort, door het stellen van telkens nieuwe onderzoeksvragen, is helaas uitgestorven en dat is niet voor niets.

Maurice La Haye is landelijk coördinator van het Meetnet Wintertellingen vleermuizen en het Meetnet Hazelmuis nesttellingen

Marcel Schillemans is landelijk coördinator van het Meetnet Zoldertellingen en het Meetnet Vleermuistransecttellingen, en NEM projectleider